

קְדוּשַׁת הָאָרֶץ – זִקְלָאוֹת עֲכָשׁוּיִת וּמִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בָּאָרֶץ

...אתה מוצא כשברא העולם חלק הארצות לשרי האומות ובחר בארץ ישראל מניין שכן משה אמר בהנחל עליון גוים וגוי (דברים לב) ובחר לחלקו ישראל שנאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (שם) אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי לכך כתוב כי יכרית ירמיה הנביא צווח ואמר ואנכי אמרתי אין אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה (ירמיה ג) ארץ שחמדוה אבות העולם אברהם נתאווה לה שכה"א (בראשית יד) ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה יצחק נתאווה לה שנא' לו (שם כו) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל יעקב נתאווה לה שנא' (שם כח) אם יהיה אלהים עמדי וגוי ושבתי בשלום אל בית אבי א"ר יהודה אף משה נתאווה לה שנא' (דברים ג) ואתחנן אל ה' וגוי אעברה נא ואראה וגוי ואף דוד נתאווה לה שנא' (תהלים פד) בחרתי הסתופף בבית ה' מהו הסתופף רבי תנחום ברבי חנילאי ורב חד אמר אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אפילו יש לי פרקלטיין וטרקלין בחוצה לארץ ואין לי אלא הסף בא"י בחרתי הסתופף וחד אמר אפילו לא יהא לי לאכול בא"י אלא סיפוף של חרובין בחרתי הסתופף הוי ואתן לך ארץ חמדה ארץ שחמדו לה האבות נחלת צבי מה צבי קל בריצתו אף א"י מריצה פירותיה שמבכרת תחלה דבר אחר מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו כך כשישראל זוכין אין א"י מחזקת פירותיה צבאות גוים שצביונות עכו"ם בה כתיב מלך יריחו אחד מלך העי אשר מצד בית אל אחד (יהושע יב) אין בין זה לזה אלא שלשה והוא אומר מלך יריחו אחד מלך העי וגוי אחד א"ר פרנך בשם רבי יוחנן כל מלך שהיה בחוץ לארץ אם לא היה קונה עיר אחת בארץ ישראל לא היה נקרא מלך ראה מה כתיב גבי עכן (יהושע ז) וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה פורפירא בבלאה ומנין היה ביריחו פורפירא בבלאה אלא שהיה מלך בבל לשם וקנה עיר בארץ ישראל הוי ארץ שצביונות של עכו"ם בה והורישה לישראל לכך כתיב כי יכרית ה' אלהיך וגוי: תנחומא ראה ת.

כלל הענין שמתחילה היה הולך אברהם אבינו מהשגה להשגה, עד שהשליך כל כוחות שלמעלה, דהיינו צבא השמים וחייליהם והכחות של השמים הממונים על היישוב, דהיינו כל ארץ העמים, וידע שיש נקודה אמצעי של היישוב דהיינו ארץ ישראל, כי הבין קדושת הארץ, כי זה חמש שנים שהבטיחו השם יתברך לו ולזרעו על זאת הארץ, אם כן בודאי היא קדושה ביותר. אעפ"י שהיא חומריית כשאר ארצות והיא בעולם הזה השפל, על כל זאת בודאי קדושה שורה בה. וזהו שקרא לו שם בירה דולקת, כי האירה מכבודו יתברך? ורצה להשיג הקדושה יתירה השורה בארץ ההיא וטרח הרבה ולא עלתה בידו, כי הקב"ה עצמו בלי שום אמצעי הוא מנהיג הארץ הלזו. ואחר שראה הקב"ה שהוא מתעורר עצמו ללכת ארצה כנען, כלומר להשיג סודה. אז נגלה עליו מלך מלכי המלכים הקב"ה ואמר אני בעל הבירה וגילה סודו לעבדו הנאמן, והחכימו בסוד אלהי כמה דאפשר, עד שנעשה מרכבה הוא וזרעו וזרעו להיותן דביקים בו בסוד מרכבה והשגה באלהות מה דאפשר, והאלהות שורה עליהם: השל"ה הקדוש בראשית לך לך, תורה אור ג

אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ולכאורה ה' תיבות אלו מיותרים דהיה לו לומר אל הארץ ונשל וגוי. הענין הוא דעיקר קדושת ארץ ישראל הוא התשעה קבין חכמה שנטלה ארץ ישראל (קידושין מ"ט ע"ב) וכל זמן שהיתה ארץ ישראל ביד האומות היתה זאת החיות שלהם מה שינקו מהט' קבין חכמה להיפך. ואחר כך כשבאו ישראל וכבשוהם אז זכו ישראל לכל הט' קבין חכמה שזה בחינת הרוב חכמה. ועל זה אמרו (נדריים כ"ב ע"ב) אלמלא חטאו ישראל לא נתנה להם אלא ה' חומשי תורה וספר יהושע שערכה של ארץ ישראל הוא שהוא הרב חכמה. ואז כבשו והוציאו מהם כל החיות כמו שנאמר עליהם לא תחיה כל נשמה והט' קבין חכמה נשאר ביד ישראל. ואף שאחר כך גלו ישראל מארץ מכל מקום הט' קבין חכמה נשאר ביד ישראל לעלמי עד. וזה שנאמר כי יביאך ה' אלהיך, היינו שיזכה כל אחד מישראל שיתייחד שם הוי"ה עליו ויהיה בעל הכוחות שלו. אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה שיהיה כירושה שאין לה הפסק (כמו שאמרו ב"ב קכ"ט ע"ב) שהט' קבין חכמה ישארו בידך לעולמי עד אף לאחר שיגלו מן הארץ כאמור וזה לשון לרשתה. אז ונשל גוים רבים מפניך וגוי שבעה גוים רבים ועצומים ממך ובודאי אין הכתוב מדבר מכוחות הגבורה בגוף שיש להם לאומות העולם שזה לא נחשב לכלום. פרי צדיק עקב ג'

מצוות התלויות בארץ

(מבוא)

שנינו: כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ נהגת בין בארץ בין בחו"ל¹⁴. וביארה הגמרא: כל מצוה שהיא חובת הגוף נהגת בין בארץ בין בחו"ל, חובת קרקע אינה נהגת אלא בארץ¹⁵. ואלו הן המצוות הנוהגות בארץ שהן חובת קרקע:

כלאים

כלאי זרעים הוא מצוה התלויה בארץ. ולכן חזרנו שני מיני זרעים כאחד בארץ-ישראל לוקה שנאמר שדך לא תזרע כלאים¹⁶.

כלאי אילנות הם בכלל שדך לא תזרע כלאים, והמרכיב אילן באילן לוקה מן התורה בכל מקום בין בארץ בין בחו"ל¹⁷. ולמדו הרכבת אילנות מהרבעת בהמות שנוהגת בארץ ובחו"ל¹⁸.

כלאי הכרם אף הם מצוה התלויה בארץ. אינו לוקה משום זרע כלאי-הכרם עד שיזרע בארץ-ישראל וכו'¹⁹. ומדבריהם אסרו לזרוע כלאי הכרם בחו"ל. ולמה אסרו כלאי הכרם בחו"ל ולא אסרו כלאי זרעים מפני שכלאי-הכרם חמורים הם שאם נזרעו בא"י אסורים בהנאה ולכן אסרו לזרועם בחו"ל²⁰. וזו ששנינו: הכלאים מדברי סופרים²¹.

ערלה ורבעי

הערלה כיצד, כל הנוטע אילן מאכל, כל פירות שעושה אותו אילן שלש שנים משנטע הרי הן אסורין באכילה ובהנאה, שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. במה דברים אמורים בנוטע בא"י שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו', אבל איסור ערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני²².

נטע רבעי (פירות השנה הרביעית) הרי הוא קדוש²³. ופרטי דיני פירות רבעי יתבאר לקמן בפרק רס"ח.

יראה לי שאין דין נטע רבעי נוהג בחו"ל אלא אוכל פירות שנה רביעית וכו'. אבל בא"י נוהג בה בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית²⁴.

14. קידושין לו.
15. שם לו.
16. הרמב"ם פ"א מה' כלאים ה"א.
17. שם ה"ה.
18. עיין קידושין לט.
19. הרמב"ם שם פ"ה ה"ב.
20. שם ה"ד.
21. ערלה פ"ג מ"ט. ועיין היטב קידושין לט. שאמרו כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת אילן.
22. הרמב"ם פ"י מה' מאכלות אסורות הלכות ט' וי'.
23. הרמב"ם ה' מעשר שני ונטע רבעי פ"ט ה"א.

מקדושתה הטבעית הזאת נובעת מצות כיבוש וישיבת ארץ-ישראל לדורות

עולם:

א. נצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו, ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה, והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ... וכן אחרי הכריתנו העמים אם רצו שבטינו לעזבה ולכבוש להם ארץ שנער או ארץ אשור וזולתם מן המקומות אינם רשאים שנצטוינו בכבושה ובישיבתה... ומה שהפליגו חכמינו באמרו: כל היוצא ממנה ודר בחו"ל יהא בעיניך כעובד ע"ז... הכל הוא ממצות עשה זאת שנצטוינו לרשת הארץ ולשבת בה. והיא מצוות-עשה לדורות מתחייב כל אחד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה... ואמרו ישיבת ארץ-ישראל שקולה כנגד כל המצוות⁸.

ב. וכך עלתה הסכמת כל גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים⁹. ואדם שהיכולת בידו לעלות ארצה ואין שום מונע ומעכב עלייתו ודאי שעובר הוא כל יום שהותו בחו"ל על מצוות-עשה מן התורה: וירשתם אותה וישבתם בה.

8. תמצית ממצוה ד' ממצוות עשה להרמב"ן שהשמים הרמב"ם. והרבה דיו גשפן בספרי גדולי רוא"ה להסביר טעם שהשמים הרמב"ם מצוה זאת, ואין אחד בהם שכתב דברים המתישבים על הלב. והאמת ניתנה להאמר שלא נודע לנו טעם בודר ומתקבל. אך יש מי שכתב שלדעת הרמב"ם אין היא מצוה מן התורה ולכן השמיטה, ואחרי המחז"ר נראה לענ"ד שהיא שגגה היוצאת מלפני השליט, כי גם לדעת הרמב"ם היא מצוה מן התורה אף שלא מנה אותה בספר המצוות.
- וראיה לדבר שפסק מסורש בה' אישות (פרק י"ג שיכול בעל לכוף אשתו ויכולה אשה לכוף בעלה לעלות לא"י, וכבר נתבאר שאין דין כפיה זאת נובע אלא מתוך מצות ישיבת א"י. וכן פסק בהלכות עבדים (פ"ח ה"ט) שאין אדון יכול לכוף עבד לצאת מא"י לחו"ל וסיים, ודין זה בכל זמן אפילו בזה"ז שהארץ ביד עכו"ם".
- וגם הלכה זאת נובעת מיסוד מצוות ישיבת א"י שהיא מן התורה לדעת הרמב"ם. ולענ"ד זה דבר שאין בו כל ספק.
9. עיין להגאון שדייחמד במערכת א"י אות ט' ובמקום אחר הארכנו מאד.

מקום חיים בלשון
למדינת ישראל
חלק ה' ס"ק כס"א